

Samo deset dni

V zaklonišču. Spomini na burne in krvave dogodke leta 1991

Ob dnevih, ko spomin zaide nazaj za trideset let in ko mnogi nizajo svoje spomine na tiste zares burne dni, se sam spomnim na nekaj dogodkov tega časa, ki sem jih takrat doživljal. To je pripoved o malih ljudeh, ki so doživeli te čase tako kot mnogi med nami, brez velikih junaštev, morda tudi na malo duhovit način.

Prav vroče je bilo tistega junijskega dne leta 1991. Napovedovali so nevihte z neurji, tako, da je bilo človeku kar nekako tesno ob pričakovanju nesreče. Ljudje, kolikor jih je bilo na ulici, so hiteli po svojih opravkih, ceste so bile v glavnem prazne, le tu in tam je peljalo kakšno vozilo, ki se mu je mudilo pod varen nadstrešek. Napetost je bila na višku, ko se je z gasilskega doma ob Cesti proletarskih oglasilo zavijanje. Ljudje, ki so bili poučeni, kaj pomeni grozeče tuljenje siren s posameznimi presledki, so zaskrbljeno pogledovali v nebo, od koder naj bi zdaj, zdaj kaj priletelo. Zjutraj je nad mestom preletavalo lahko letalo jugoslovanske vojske in odmetavalo propagandne lističe, na katerih je pisalo, da nas vodi slovenska vlada v prepad in še druge podobne reči. Malo kasneje pa je bilo videti na obzorju nekaj nizko letečih reaktivcev, ki so kasneje obstreljevali kolone tovornjakov na šentiljskem obmejnem prehodu. Očitno se je začelo zares.

Menda ni minilo pet minut ko so bile ceste povsem prazne. Frasov Stanko, ki je pravkar zavijal s svojim staro stoenko proti svojemu domu v Antoličičevi ulici, je moral krepko pritisniti na pedal svojih zavor, da ni podrl ženske, ki je brezglavo prečkala široko cestišče Kardeljeve ulice ko je med zadnjimi hitela v zaklonišče. »Prekleta baba« se je pridušal pri sebi, »še to bi mi blou trejba, da bi te bil podrou kar tu le na cejsti glih zdaj, ko vse tak nori.« Preklečevi divjak je zamrmljala ženska pri sebi, ko jo je srečno odkurila na drugo stran.

Na balkonu nizkega bloka ob ulici z imenom velikega slovenskega igralca Severja, ki je umrl med svojim nastopom v Ribniški osnovni šoli, je na svojem starem prostoru na balkonu uživala v poslednjih dimih bog ve katerega čika tistega dne, dobrodušna Uča, sodnica po poklicu, poštenjak in mama dveh odraslih otrok. Brezbrižno je pogledovala proti Pohorju in si prižigala, kot običajno, cigaret za cigaretom. »Saj ne bo nič iz tega«, je v svojem lagodju glasno razmišljala, ko jo je poklicala soseda Sonja, ki je pritekla iz bližnje trgovine takoj po tistem ko je zatulilo. Trgovke so pobegnile bog ve kam, kupci pa tudi. »Uča«, je zavpila zadihana Sonja, ko je pritekla do balkona, »bejžima v zaklonišče, menda bo letalski napad. Kacin je glih zdaj govoril po radiu, jaz sem vse pustla kar pri blagajni«.

Uča, sodnica in Sonja, patronažna v zdravstvenem domu, sta se poznali že kar nekaj časa. Nekoč sta službeno sodelovali, ko je bilo potrebno kaj postoriti za velike

socialne probleme na terenu, ki ga je obvladovala Sonja. Kasneje, kot sosedi pa sta postali dobri prijateljski. Po večerih se je lahko od cigaret zadimljenem prostoru njun klepet zavlekel pozno v noč.

» Veš kaj, draga moja, jaz ne mislim čepeti z mačkami in psi, ki jih vlačijo v zaklonišče«, je odločno odklonila vabilo sosede. » Kar tu bom ostala, pa bo, kar bo«! Tudi Sonja se je stisnila v kotu svoje kuhinje in sama čakala kaj bo. Moža ni imela doma. Je bil vpoklican v TO. Le tu pa tam je prišel na okoli.

V zaklonišču, ki so ga morali nekoč po zakonu postaviti ob vsakem bloku, če bi prišlo kdaj do letalskega napada pa je bilo kar živo. Prava zmešnjava strahu, jeze in upanja, da ne bo prišlo do najhujšega, je vladala v tem betonskem rezervatu.

»Nena me vlačite u toto lukjo, saj meni nebo niše nič narejdu. Sn prestara. »Mamika pojte, pojte, je še glih toulko placa za naju dvej. Vite, kak ludi norijo, nede več dosta placa«, je prepričevala klepetava Prlečka svojo ostarelo taščo in jo vlekla v prepolno zaklonišče ob Kardeljevi cesti. »Micika, pridite pa tu k meni se dol vsedite«, je gospo v spremstvu klepetave snahe povabila starejša gospa iz sosednjega vhoda istega bloka, kjer je stanovala tudi gospa Micika. »A ne, da ste vi tak laufali u kleti že med vojsko, ko so amerikanci metali bombe po Mariboru«?»Ja, pa sn le preživejla do gnes«, je nekako sama vase odgovorila priletna tašča. »Te pa je bilo resn hudo, vrečo pa ni blo tak kak je zdaj tu«, je stisnjena v meseno gmoto še dodala.

Osladni vonj po preznojenih telesih tistega dne, bi najbrž marsikoga zgrabil v dremež, če ne bi bila v zraku neka čudna napetost, ki je vse držala pokonci. K sreči letala niso vzletela. Kdo ve zakaj?

Kljub temu, da je bil sin nemškega soldata, je bil Tonči pri TO nosilec visokega majorskega čina, ki mu ga je, bog vedi zakaj, podelil tovariš Kadijević. Mnogi so trdili, da je partijsko organiziran, saj, da drugače ne bi mogel prilesti tako daleč. Že zdavnaj so ga postavili v štabu za obveščevalca, ga redno vabili na orožne vaje, kjer je užival. Izgledalo je, kot, da je med vojaki bolj doma, kot v civilu. Sam je trdil, da ni bil nikoli v partiji, čeprav je redno dobival partijsko glasilo Komunist. Morda ga je bilo sram, morda pa res ni bil, zaradi visoke članarine, ki so jo komunisti morali plačevati. Bog ve!

Tudi njega je doletel letalski alarm prav v štabu, ki je začasno domoval v nekdanji Pobreški občini. »Alarm bo vsak cajt«, je svojim bližnjim podrejenim z jasnim poveljem in umirjeno gesto, kar je znal le on, naznanil na novo imenovani podpolkovnik Franc, sicer poveljnik območnega štaba TO, kot so mu sporočili z višjega ranga ter tudi z višjega nadstropja, kjer je bil nastanjen pokrajinski štab TO. Helikopterski napad je najavljen in bomo šli v zaklonišče, se pravi kar v klet, torej kar tu«! Je še zapovedal.

Tonči ni upošteval ukaza svojega predpostavljenega, pobasal je svoj »bojni komplet« 160 nabojev za svojo puško Sar 80, ki so mo jo dali, vrgel torbico z naboji čez ramo ter urno odkorakal iz ogroženega okolja nekdanje občine Pobrežje proti bližnjemu britofu. »Tu pač ne mislim crkniti, med temi na pol aktiviranimi Zoljami«. V prejšnjih dneh so na štab pripeljali neznan količino lahkih netrzajnih minometov tipa Zolja, bolgarske izdelave ter jih razdelili teritorialcem v enoti, ki je varovala oba štaba, saj je bilo med drugim rečeno, da jih bodo napadli tudi s tanki. Fantje orožja niso dovolj poznali in so ga »napeli«. Ker se orožje v takem stanju ni dalo spraviti v prvoten položaj in bi ga je po vseh pravilih morali aktivirati, seveda tega niso storili, saj sovražnih tankov ni bilo. Da bi zavarovali orožje pred aktiviranjem, so z lesenimi ploščicami od lučk in selotejpom zaščitili rdeči gumbek, ki je pri tem orožju pomenil sprožilec. Tako »zaščitena« orožja so potem uskladiščili v kleti nekdanje občinske zgradbe, ki je tako postala prava mina.

Pred mrliško kapelo, kjer so se ravnokar hoteli posloviti od prejšnjega dne ustreljenega miličnika, je srečal svoje nekdanje so pevce vokalne skupine Pavla Kernjaka, katere je bil soustanovitelj, ki niso uspeli pred alarmom odpeti svojih žalostink in so jo jadrno odkurili ,tako kot vsi drugi pogrebci in ostali ožaloščeni v bližnjo gostilno pri Treh mušketirjih pa še kam, kjer so se počutili bolj varni. Krsto z miličnikom so pogrebci pustili kar tam na vročem soncu pred kapelo. Tistega dne je zelo pripekalo. Termometer je kazal preko 36 stopinj. Tonči je s svojo bojno navlako tekkel po pokopališču in došel do prevala, kjer se pokopališče prevesi na nižji nivo. Zaslíšal je sumljivo brnenje, ki mu je najavljalo, da se izza Stražunskega gozda, ki sicer krasi pokopališko ozadje , približujejo helikopterji JLA , kot je bilo najavljeno. »Oh ta moj Stražun.« Že ime pove, da je gozd kot nekakšen dobrodušen nemi stražar, ki čuva mesto pred vsem, kar pride z juga. »To je moj gozd« si je mrmral Tonči, ko je pripravljaj svojo puško. »Pa če bom umrl, bom tu ob robu stoletnih bukev, ki so me varovale pred dežjem in vetrom, ko sem bil študent in je bil Stražun moja velika dnevna soba, kjer sem marsikaj doživel in prebral veliko knjig«. Strašna pripeka junijskega sonca, ga je prisilila, da si je poiskal senčno zatočišče za visokim spomenikom . »No, ta bogati spomenik me bo obvaroval tudi helikopterskih krogel« si je govoril. Snel je svojo Singapurko in se pripravil na obrambo. »Nem se pustu kuj tak ubit« si je mislil kar v štajerskem žargonu, ko je prisanjal puško k spomeniku. Bilo je res vroče in bogati spomenik neznanega pokojnika mu je nudil čudovito senco. »Hvala bogu, da je še nekaj takih, ki si lahko privoščijo takšno spomeniško razkošje« je sam pri sebi pokomentiral. Sumljivo brnenje se je slišalo vse bližje. Nekajkrat kar v grozečih visokih tonih, kot da so leteči nestvori tik nad Stražunom. Vsak trenutek je bilo pričakovati uničujoči nadlet sovražnih helikopterjev. Kljub nenehnemu svarečemu brnenju , helikopterjev ni in ni bilo.

Na boj pripravljen Tonči, je bil nemalo presenečen in malce razočaran, ko je pogledal po daljšem času pričakovanja vsega hudega, čez rob spomenika. Na spodnjem delu pokopališča, se je s svojo motorno kosilnico trudil neznani kosec in v svoji vnemi zbudil v človeku predstavo o bližnjem helikopterskem napadu. Seveda o tem dogodku ni bilo nobenega poročila. Bilo bi kar smešno, Toči pa osmešen. Spomenik, ki mu je dajal zavetje pred popoldansko pripeko pa je bil postavljen pred letom dni Tončijevemu nekdanjemu in cenjenemu profesorju Janezu Preku.

Naključje ali usoda?

Tone Korošec